

cientem in eod. tom., disp. 41; et ex citato loco, 1 Cor. 1, evidenter convincitur.

10. *Gratia gratis data etiam per Christum donatur.* — Idemque censendum est de omni dono supernaturali et gratis collato, quod solet peculiari accommodatione gratia gratis data appellari, ut infra videbimus. Quia licet talis gratia non semper detur ad sanctificationem recipientis, satis est quod ad spiritualem Ecclesiæ Christi utilitatem vel splendorem, atque ad gloriam ejusdem Christi referatur, ut propter ipsius meritum dari censeatur. Maxime quia totum hoc donum non solum optime cadit per modum præmii sub infinitum Christi meritum, et sic excellentiori modo confertur, verum etiam comprehenditur sub perfecta exaltatione sui nominis, quam Christus per mortem sibi promeruit. Quoniam ad illam pertinet ut nulla gratia hominibus ab ipso redemptis communicetur, nisi per ipsum: nam hoc amorem hominum erga ipsum magis conciliat, nomenque ipsius gloriosius reddit. Et ita Ecclesia, quidquid a Deo petit, sive spirituale, sive temporale esse videatur, per Christum petit; supponit ergo omne simile beneficium Dei esse etiam per Christum. Denique certum est omne donum supernaturale vel supernaturali modo datum ordinari ad aliquam spiritualem utilitatem vel recipientis, vel aliorum, et aliter non contineri sub communi ratione gratiæ, sive gratis datæ, sive gratum facientis, ut infra videbimus: ergo omne tale donum non solum est gratia Dei, sed etiam est per Christum, juxta illud ad Ephes. 1: *Benedixit nos omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo*; ergo omnis gratia Dei est gratia per Christum, et superflua est distinctio, præsertim respectu hominis in hoc statu naturæ lapsæ.

11. *De hypostatica unione quæ humanitati Christi gratia fuit, hic non est sermo.* — Quocirca mihi dubium non est, quin Augustinus, et concilia generatim et simpliciter loquantur de gratia, abstrahendo a particularibus opinionibus theologorum. Unde etiam in ipsis Angelis, et in statu innocentiae docent gratiam fuisse necessariam, ut postea videbimus. De gratia vero ipsi Christo data hic non est sermo, quia respectu Christi, simpliciter loquendo, et secundum primariam etymologiam gratiæ, sola gratia unionis fuit gratia, non tam Christo quam ejus humanitati facta; nam illi omnino gratis data est, ad illam altiori modo sanctificandam, et ad omnium salutem, et ita eminentissimo modo fuit gratia, et gratum faciens,

et gratis data. Illa autem supposita omnia alia gratia fuit connaturalis Christo, ideoque sub præsentis sermone non comprehenditur, quia magis data est Christo per modum naturæ quam per modum gratiæ.

CAPUT III.

UTRUM GRATIA NON SOLUM CREATUM DONUM, SED ETIAM INGREATUM SIGNIFICET, NEG SOLUM INTERNUM, SED ETIAM EXTERNUM?

1. *Prima gratiæ divisio, videlicet, in creatam et salvantem.* — *Secunda divisio substantialis gratiæ et supernaturalis modi.* — Explicuimus quid gratia Dei et Christi sit, saltem quoad generalem descriptionem quid nominis; nunc quid sub illa generali ratione et significatione gratiæ comprehendatur declarandum superest, non tam de rebus ipsis exacte inquirendo, quod in discursu totius materiæ agendum est, quam verborum significationes quibus postea utendum est, distincte proponendo: quod per divisiones aliquas gratiæ, quæ a theologis traduntur, facilius expediemus. Prima divisio gratiæ esse solet in creatam et salvantem; sed hæc coincidit cum illa quæ, capite præcedenti, data est de gratia donorum naturalium, seu quæ secundum ordinem naturalium debentur, et gratia supernaturalium beneficiorum, quæ nullo modo naturæ debita sunt; priora enim ad gratiam creatam pertinent, posteriora ad salvantem, ut videre licet in epistolis August. 90, 91, 95 et 105. Ideoque in præsentis solum est sermo de gratia salvante, juxta ea quæ in superiori capite conclusimus, ubi etiam alteram divisionem, seu subdivisionem gratiæ salvantis insinuavimus: nam sub illa comprehenduntur non tantum dona in se supernaturalia, sed etiam omnia beneficia, quæ, licet in se naturalis ordinis sint, modo supernaturali, et ex providentia omnino gratuita et non debita conferuntur. Ut enim dixit Anselmus libro de Concord. part. 3: *Cum omnia subjaceant dispositioni Dei, quidquid contigit homini, quod adjuvat liberum arbitrium ad accipiendam, vel servandam rectitudinem, suæ gratiæ imputandum est*, utique quotiescumque illud tale est, ut ex speciali Dei favore et dispositione proveniat, et non tantum ex generali cursu naturalium causarum, ut inferius in lib. 1 et 2 dicemus, ubi hanc partitionem latius explicaturi sumus. His ergo divisionibus prætermissis, duas alias in hoc capite tractandas proponimus.

2. *Tertia divisio creatæ et increatæ gratiæ.* — Prior, seu tertia in ordine est, qua gratia in creatam et incretam dividitur. Quam quidem supponit Magister in 1, dist. 17, dum docet inter dona gratiæ charitatem esse donum increatum, alia vero esse dona creata, ubi aliqui theologi eandem distinctionem admittunt, licet in speciali opinione de dono charitatis a Magistro dissentiant expresse: Alens., 3 parte, quæst. 61, memb. 1, alias quæst. 69 memb. 1, art. 1; et Marsil. in 2, quæst. 17, art. 1; Dionys. Cisterciens., in 2, dist. 27, art. 1. Sumitur etiam ex D. Thom. dicta quæst. 140, art. 1, ubi amorem et benevolentiam Dei dicit esse primum gratiæ significatum, quia est primum donum gratuitum: amor ergo divinus, quo Deus nos diligit, erit gratia Dei; amor autem ille increatus est; erit ergo gratia increata. Ab illo autem amore procedere dicit in hominem aliquem effectum pertinentem ad gratiam creatam, ut ibi, et in art. 2 explicat. Eandem distinctionem ponit Abulens. Matth. 19, quæst. 178, ubi gratiam incretam dicit esse voluntatem Dei moventis hominem ad bonum. Latius prosequitur eandem distinctionem Gaspar Casal. lib. 1 de Quadripart. just., cap. 4; et Salmer., 1 tom. super epist. Pauli, lib. 1 Proëm., parte 2, disp. 7; Bellarmin., lib. 1 de Gratia et liber. arbitr., cap. 2, in principio.

3. *Opinio prima.* — *Verum est dari incretam gratiam.* — In qua partitione nulla est difficultas quoad membrum de gratia creata, ut statim explicabitur, et ex discursu totius materiæ constabit. Aliud vero membrum aliqui non admittunt, et ideo improbant partitionem solum propter auctoritatem Augustini, libro de Prædestinat. Sanctor., cap. 10, distinguentis gratiam a prædestinatione, quia *prædestinatio est gratiæ præparatio*, quæ est æterna, *gratia vero ipsa donatio*, quæ temporalis est. Ibi enim significat Augustinus gratiam solum significare effectum Dei temporalem, et consequenter aliquid creatum. Sed nihilominus negari non potest quin nomine gratiæ dona etiam increta proprie significantur. Et imprimis omnes theologi ponunt gratiam unionis incretam in Christo; nam ipsamet personalitas divina gratis communicata humanæ naturæ gratia fuit infinita et increta, licet communicata non fuerit sine aliquo dono creatio unionis hypostaticæ. Hoc enim non excludit quin Verbum ipsum incretum humanitati unitum gratia vere et proprie dicatur. Et quamvis in præ-

senti de illa gratia non tractemus, sed de gratiis quæ personis creatis communicantur, nihilominus per quamdam proportionem ad illam intelligimus aliquod incretum donum posse in nobis veram habere rationem gratiæ.

4. *Trinitas sanctissima, et divinus Paracletus vere gratia est.* — Unde ipsa persona Spiritus Sancti, atque adeo tota Trinitas vera est gratia increta, quatenus peculiari modo justis confertur, juxta illud Joann. 14: *Ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus*; et illud Roman. 8: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*. Ex quibus et aliis locis in lib. 12 de Trinit., cap. 5, ostendi justis non solum dari dona increta, sed etiam ipsamet personam Spiritus Sancti, qui donum Dei per antonomasiam appellatur, Actor. 8. Omne autem donum gratuitum propriissime appellatur gratia; ergo sicut illud donum incretum est, ita etiam est gratia increta. Quod his verbis tradidit Augustinus, serm. 61 de Verbis Domini, cap. 1: *Gratia quippe Dei, donum Dei est, donum autem maximum ipse Spiritus Sanctus est, et ideo gratia dicitur*; et Isidor., lib. 7 Etymolog., cap. 3, cum dixisset: *Spiritus Sanctus ideo donum dicitur, eo quod datur*, subdit inferius: *Ipse est gratia, quæ quia non meritis nostris, sed voluntate divina gratis datur, inde gratia nuncupatur*. Et de hac gratia increta specialiter loquitur Alensis supra. Unde licet Magister erraverit, negando charitatem creatam habitualement, tamen in hoc verum dixit, quod cum charitate creata etiam increta donatur. Sicut ergo persona Verbi est gratia increta, respectu humanitatis assumptæ, ita Spiritus Sanctus respectu justorum, diverso tamen modo: nam Verbum est gratia per unionem substantialem, Spiritus per accidentalem. Unde etiam Verbum personaliter et omnino proprie habet quod sit talis gratia, Spiritus autem Sanctus solum appropriate, nam commune est toti Trinitati justis donari, et in eis habitare.

5. *Amor, prædestinatio, et voluntas Dei recte gratia dicitur.* — Deinde etiam ipsa voluntas Dei, amor et prædestinatio rectissime dicitur gratia increta et æterna. Ita sentit D. Thomas supra, et non est alienum a doctrina Augustini: nam ipse, hæres. 88, distinguit gratiam Dei, *qua prædestinati sumus in adoptionem filiorum, et qua erimur de potestate tenebrarum*, quarum prior increta est, posterior creata. Et eodem modo de gratia qua prædestinamur, loquitur idem Augustinus

cum aliis Patribus Africanis in epistol. 95. Idem probatur, quia amor Dei est summum Dei beneficium, et radix aliorum, ut sumitur ex illo Joann. 3: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret*; et ex illo Pauli ad Ephes. 2: *Deus, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, cum essemus mortui peccato, convivificavit nos Christo*. Quibus verbis ostendit ipsam Dei charitatem erga nos esse primum donum, et maxime liberale ex sola misericordia, juxta illud 1 Joan. 4: *Non quia nos prius dilexerimus Deum, sed quia prius ipse dilexit nos*: ipse ergo amor gratuitus Dei dici potest gratia. Possetque de hoc dono non male intelligi quod dicitur Sapient. 16, *gratiam Dei nutrire omnia*, nam amor Dei omnia fovet et nutrit; amor autem Dei in se increatum quid est. Et licet suo modo posset hæc significatio extendi ad amorem et providentiam naturalem, juxta dicta capite præcedenti, nihilominus proprie ac simpliciter dicitur de supernaturali. Et ita prædestinatio et electio Dei gratuita est maxima gratia increata: nam est singularis benevolentia gratuita Dei omnino indebita; nomen autem gratiæ maxime proprie benevolentiam gratuitam significat, juxta usum omnium Latinorum, et juxta D. Thomam et Theologos, ut dixi. Et ita D. Thomas, 3 p., q. 7, art. 13, ad 1, exponit Augustinum, lib. de Prædestinat. Sanctor., cap. 15: *Quod gratiam nominet gratuitam Dei voluntatem gratis beneficia largientem*. Et similiter videtur D. Thomas exponere illud Pauli ad Ephes. 1: *Prædestinavit nos secundum propositum voluntatis suæ in laudem gloriæ gratiæ suæ*, id est, gratuitæ voluntatis suæ; et clarius dicitur Rom. 4, *propositum gratiæ*; et cap. 11, *electio gratiæ*, id est, gratuita electio, ut ibi communiter exponitur. Illud vero ad Heb. 2: *Videmus Jesum gloria et honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem*, omnino videtur intelligi de gratuito Dei et supernaturali amore, a quo provenit, ut Christus pro omnibus gustaret mortem. Præterea in superioribus ostendi, ubicumque in Scriptura dicitur aliquis invenisse gratiam apud Deum, per gratiam significari singularem Dei amorem et complacentiam, in aliquo omnino gratuitam, et ex benigna Dei voluntate conceptam, quæ complacentia in Deo aliquid increatum est, licet ponat in creatura effectum creatum, quo illam sibi gratam reddidit, ut tactum etiam est, et infra latius dicitur.

6. *Gratia creata in tempore datur*. — *Dubium de increata proponitur*. — Concludo igitur nomine gratiæ, non solum creata dona, sed etiam increata significari. Inter quæ, ultra differentiam quam verba ipsa præ se ferunt, notari potest alia, quod dona creata omnia in tempore donantur, quia non possunt prius donari quam sint; non sunt autem nisi in tempore; ergo neque donantur nisi in tempore; ideoque omnis gratia creata temporalis est, utique quoad inchoationem; nam, quoad durationem in futurum, aliquæ gratiæ creatæ erunt æternæ, nam et ipsa vita æterna gratia appellatur ad Roman. 6. At vero gratia increata, licet in se sit æterna, in ratione gratiæ seu doni esse potest æterna et temporalis, quod breviter exponendum est, quia utrumque videtur difficile. Nam, considerata hujusmodi gratia, videtur non posse esse nisi æterna, quia quod est increatum, non accipit esse in tempore, unde non videtur esse posse temporale. Considerata vero ista gratia ex parte ejus cui donatur, videtur non posse esse nisi temporalis, quia ille cui donatur, non est nisi in tempore, et illa non habet rationem gratiæ, nisi cum fit, seu donatur.

7. *Increata gratia est æterna, quo solvitur dubium in prima ejus parte*. — *Secunda pars dubii explicatur de modo quo æterna gratia temporalis dicatur*. — Nihilominus certum est aliquam gratiam increatam esse æternam; nam dilectio Dei et prædestinatio inter has gratias increatas computantur, et tamen sunt gratiæ æternæ, dicente Paulo ad Ephes. 1: *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, et immaculati in conspectu ejus in charitate. Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum secundum propositum voluntatis suæ in laudem gloriæ gratiæ suæ*. Et Rom. 9, de Jacob ait: *Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali*, etc. (id est, ex æternitate), *Jacob dilexi*; fuit ergo æterna illa dilectio, quæ maxima fuit gratia. Neque hujus gratiæ æternitas repugnat ex parte ejus cui fit, quia non fit ad extra per realem inhæSIONEM aut effectiONEM, sed per solam objectivam terminationem, quæ licet dicat habitudinem ad rem in tempore futuram, non tamen supponit existentiam ejus in re, sed tantum in intellectu diligentis et prædestinantis. Deinde etiam est certum aliquam gratiam increatam esse temporalem, quoad talem denominationem. Quod a simili declarari potest in gratia unionis, quæ increata quidem est in

se, et tamen non nisi in tempore data est. Sic enim Spiritus Sanctus, licet in se sit æternus, non nisi in tempore datur, propter quod dicitur venire ad eum qui diligit, quod in tempore fieri incipit, et habitare in justis, non vero in peccatoribus, etiamsi imperfectam contritionem habere incipiant, ut loquitur Concil. Trid., sess. 14, c. 4. Ergo Spiritus Sanctus, licet in se sit gratia increata, tamen ut peculiari modo donatur homini, illique conjungitur, est gratia in tempore communicata, ac subinde temporalis. Neque hoc repugnat æternitati ipsius doni, quia, licet ab æterno sit donabile (ut sic dicam), non nisi in tempore donatur, et sic habet rationem gratiæ temporalis.

8. *Primum discrimen inter duas gratiæ increatæ acceptiones*. — *Secundum discrimen*. — *Cum justificante datur increata*. — Et hinc colligimus primo, priorem gratiam increatam et æternam concedi homini sine mutatione aliqua in illo facta, posteriorem vero increatam gratiam non concedi homini in tempore sine intrinseca ejus mutatione, quia gratia ipsa increata non potest in se mutari, et ideo non incipit denuo habitare in homine, nisi per aliquam ejus mutationem: sicut gratia unionis non est in tempore facta humanitati Christi, nisi per mutationem aliquam in ipsa humanitate factam. Unde fit secundo, ut prior gratia increata in re ipsa ac duratione separatur a gratia creata, et illam antecedit, ac propterea esse possit gratia æterna. Posterior autem gratia increata non recipit propriam denominationem gratiæ, nisi ut conjuncta alicui gratiæ creatæ, seu mediante illa, quia increata persona vel divinitas ipsa nobis non datur denuo ut specialis gratia, nisi quatenus, mediante aliquo dono gratiæ creatæ, incipit novo modo esse in nobis, vel quatenus in ordine ad specialem effectum gratiæ nobis unitur, ut in dicto lib. 12 de Trin. explicavi, et in sequentibus iterum atque iterum occurret. Atque hinc fit tertio, ut quoties in Scriptura dicimur per gratiam justificari vel sanctificari, licet formaliter intelligendum sit de gratia increata, nihilominus non excluditur increata gratia, quæ simul cum creata datur, imo sæpe cum illa expresse conjungitur, ut ad Tit. 3, cum ait Paulus: *Non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam, salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde* (ecce gratiam increatam) *per Jesum Christum Dominum nostrum, ut justifi-*

cati gratia ipsius; (utique creata), *heredes simus secundum spem vitæ æternæ*. Sic etiam ad Roman. 5 dicit: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*.

9. *Simpliciter nomine gratiæ, temporalis venit*. — Hinc denique fit ut, nomine gratiæ simpliciter dictæ, et quasi per antonomasiam significetur gratia temporalis, in qua significatione maxime usus est illa voce Augustinus, disputans de gratia contra Pelagianos, ut eam a prædestinatione distingueret. Nam quia prædestinatio et donatio gratiæ in re ipsa distincta sunt, ideo oportuit eas etiam vocibus discernere, ut de utraque clare et sine ambiguitate loqui possimus, et ideo licet prædestinatio ipsa generali modo gratia sit, nihilominus Augustinus ejus effectibus specialiter nomen gratiæ accommodavit et appropriavit, et in hoc sensu priori loco gratiam a prædestinatione, tanquam temporale quid ab æterno, distinxit: et de gratia in hac significatione in præsentibus tractamus. Nam de prædestinatione, electione, seu dilectione Dei æterna in proprio loco tractatum est, quamvis adeo sint illa duo conjuncta, ut dum altera ex professo tractatur, non possit alia omnino omitti, et ideo aliqua etiam in sequentibus de divinis prædestinationibus et æternis decretis attingemus, breviter tamen, et solum quatenus ad temporalem gratiam explicandam fuerit necessarium. Atque eodem modo agentes de gratia temporali, præcipue et quasi per se dicendum est de gratia creata tanquam de proprio, ac immediato hujus materiæ objecto, quia persona increata non habet prædictam gratiæ rationem, nisi veluti per denominationem extrinsecam a mutatione aliqua, quæ per gratiam in nobis fit, et ideo explicando mutationes gratiæ creatæ, quæ in nobis per Spiritum Sanctum fiunt, simul declarabimus quomodo ipse Spiritus Sanctus per modum doni increati moventis vel inhabitantis nobis tribuatur, præterquam quod, in dicto loco de Trinitate, tractando de missionibus Spiritus Sancti, explicuimus quomodo idem Spiritus Sanctus tanquam speciale gratiæ donum nobis in tempore donetur.

10. *Quanta gratiæ divisio in externam et internam*. — *Acceptio prima externæ gratiæ, prout distinguitur ab interna*. — Altera divisio gratiæ, seu quarta in ordine, est in gratiam internam et externam, quam partitionem cum præcedente conjungimus, quia in aliquo sensu est illi æqualis, et ad illam magis explicandam inservit. Sumitur autem divisio hæc per re-